Sosiaali- ja terveysministeriö

Sote-järjestämislain muutos – Valmius ja varautumienn

Erkki Papunen
Hallitusneuvos
27.3.2025

Sote-järjestämislain muutos: Valmistelun lähtökohdat

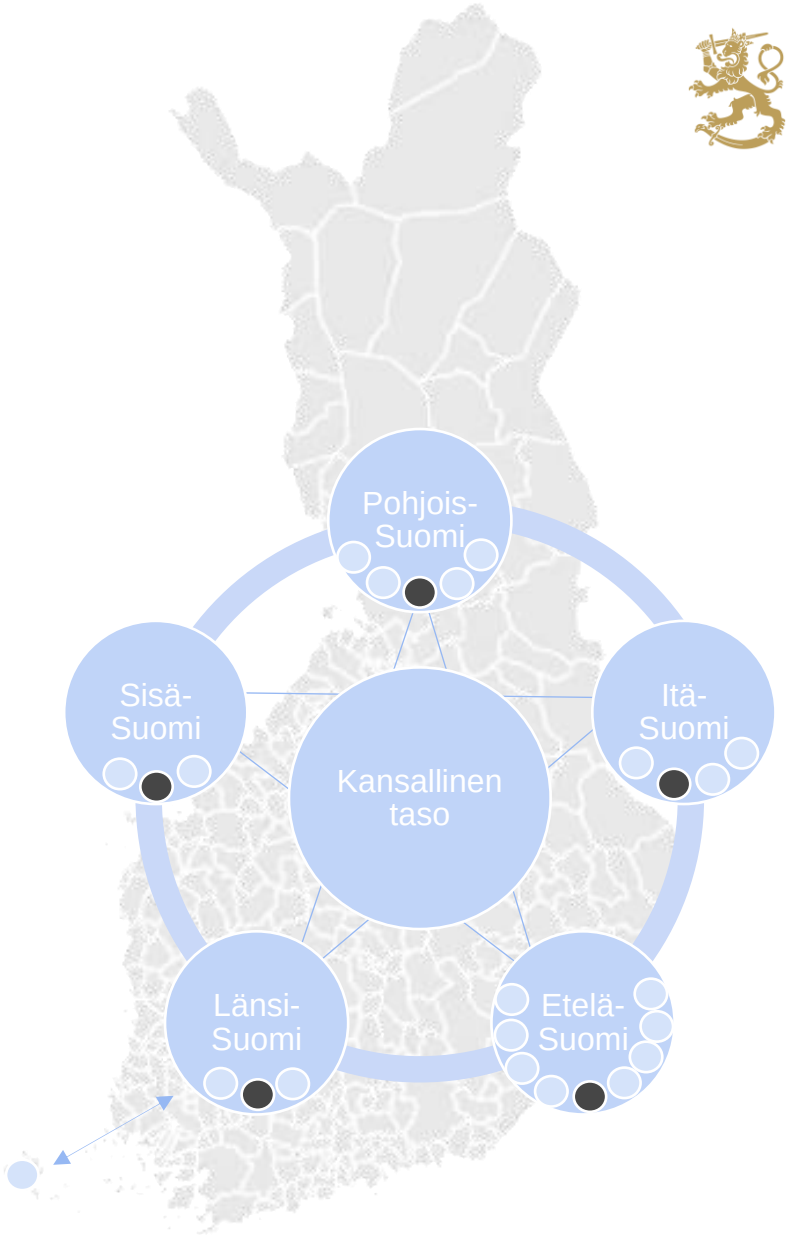
- Esityksen keskiössä sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteen hoitamiseen liittyvät kysymykset (johtaminen, toimivaltuudet jne.)
- Esitystä valmisteltu hallitusohjelman mukaisesti siten, että vahvistetaan viiden yhteistyöalueen roolia.
  - Hyvinvointialueet sopivat YTA-sopimuksessa alueensa hyvinvointialueiden tukemisesta ja päätöksenteosta
  - YO-hyvinvointialueen hallintosäännössä määrätään viranhaltijat, jotka voivat tehdä päätöksiä koko YTA-alueella
- Lähtökohtana on lisäksi ollut, että hyvinvointialueiden, viiden yhteistyöalueen ja kansallisen tason johtamis-, ohjaus- ja muut järjestelyt muodostavat kansallisen kokonaisuuden
  - Sotessa määritellään kansallinen taso, joka toistaiseksi on puuttunut kokonaan

Yhteistyöalueella työkaluna YTA-sopimus

- YTA-sopimuksessa (sote-järjestämislain 36 §) on sovittava (tässä vain osa asioista):
  1. yhteiset perusteet valmiuden säätelyn tasoissa ja hälytysjärjestelyissä sekä niihin liittyvissä menettelyissä;
  2. YO-hyvinvointialueen muulle hyvinvointialueelle järjestämästä tuesta ja ohjauksesta sellaisissa häiriötilanteissa, joiden hoitamiseen yksittäisen hyvinvointialueen voimavarat eivät riitä;
  3. YO-hyvinvointialueen oikeudesta johtaa hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteen hoitamiseen liittyvää toimintaa sekä kohdentaa voimavaroja yhteistyöalueen hyvinvointialueiden välillä;
  4. periaatteista, joilla yhteistyöalueen muut hyvinvointialueet voivat tukea YO-hyvinvointialuetta, HUS-yhtymää tai Helsingin kaupunkia sellaisissa häiriötilanteissa, joiden hoitamiseen näiden omat sosiaali- ja terveydenhuollon voimavarat eivät riitä;
  5. periaatteista, joilla yhteistyöalueen hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon voimavaroja voidaan käyttää toisella yhteistyöalueella.

Toimivallan käyttö YTA-alueella

- Yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen hallintosäännössä määrätty viranhaltija voi käynnistää [tuen antamiseen, johtamiseen ja voimavarojen kohdentamiseen liittyvät] toimenpiteet, mikäli se on tarpeen häiriötilanteen laajuuden, kiireellisyyden tai muun vastaavan syyn takia.
- Toimenpiteiden käynnistyminen ja niissä tapahtuvat muutokset saatettava viipymättä kaikkien YTA-alueen hyvinvointialueiden aluehallitusten tietoon.
- HUOM! Uudellamaalla toimijoina HUS-yhtymä sekä Helsingin kaupunki ja näiden hallintosäännössä määrättävät viranhaltijat.

Miksi YTA-sopimus?

- Voimassa olevaan lainsäädäntöön perustuva työkalu
- YTA-sopimus hyväksytään jokaisen hyvinvointialueen aluevaltuustossa (kansanvaltaisuus)
- YTA-sopimuksessa sovitaan myös voimavarojen kohdentamiseen ym. liittyvästä kustannusten jaosta hyvinvointialueiden välillä
- YTA-sopimuksen valmistelussa yhteistyö STM:n kanssa valmiusasioissa (37 §)
- Valtioneuvoston perälauta, jos YTA-sopimus ei täytä lainsäädännön vaatimuksia (38 §)

- = YTA-sopimuksella voidaan saavuttaa riittävä kansallinen yhteneväisyys eri alueiden toimintamalleissa

Voimassaolevan järjestämislain 51 § 6 momentti

Kahta tai useampaa hyvinvointialuetta taikka HUS-yhtymää ja yhtä tai useampaa hyvinvointialuetta koskevassa häiriötilanteessa sosiaali- ja terveysministeriö voi määrätä yhden kyseisistä hyvinvointialueista tai HUS-yhtymän häiriötilanteen koskiessa sitä johtamaan ja koordinoimaan tilannetta sosiaali- ja terveydenhuollossa. **Erityisen merkittävissä häiriötilanteissa sosiaali- ja terveysministeriö voi ottaa sosiaali- ja terveydenhuollon johto- ja koordinaatiovastuun itselleen.**

Kansallinen taso 1/2

- STM päättää sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan johtamisesta, toiminnan muuttamisesta sekä voimavarojen kohdentamisesta, mikäli päättäminen on tarpeen
  - Päätös on voimassa määräajan, toimeenpano osoitetaan yhdelle tai useammalle hyvinvointialueelle
- Päätösten valmistelua varten asetetaan sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen valmiusryhmä
  - Jäsenet STM, VM, YO-hyvinvointialueet, HUS, Helsinki, yksi muu hyvinvointialue
- Valmiusryhmän tehtävänä on
  1) Arvioida tarvetta ja edellytyksiä STM:n päätöksenteolle
  2) Tehdä esityksiä päätösten muuttamisesta, jatkamisesta ja kumoamisesta
  3) Tehdä esityksiä häiriötilanteiden hoitamiseksi tarpeellisista toiminnan muutoksista ja muista toimenpiteistä
  4) Selvittää ja tehdä esityksiä häiriötilanteen hoitamiseen liittyvien voimavarojen kohdentamisesta alueiden välillä
  5) Tehdä tarvittaessa ehdotuksia kansallisten voimavarojen kohdentamisesta
  6) Tehdä ehdotus yhdestä tai useammasta päätöksen toimeenpanosta vastaavasta hyvinvointialueesta

Kansallinen taso 2/2

- Valmiusryhmä tekee yhteistyötä häiriötilanteen hoitamiseen liittyvien toimivaltaisten viranomaisten kanssa. Ryhmä voi kutsua pysyviä tai tilapäisiä asiantuntijoita sekä kuulla muita tahoja tai asiantuntijoita.

- STM voi päättää häiriötilanteen hoitamiseen liittyvistä asioista ilman valmiusryhmän valmistelua, mikäli se on välttämätöntä.

- HV-alueiden välisestä kustannusten jaosta voidaan säätää asetuksella. Valtion korvauksesta poikkeuksellisten häiriötilanteiden hoitamiseen säädetään sote-järjestämislain 52 §:ssä.

Keskeiset kysymykset 1/2

- Hyvinvointialueilla ei ole alueellisia tai kansallisia rakenteita (oikeushenkilö), joiden varaan yhteistyö häiriötilanteissa voitaisiin rakentaa.
- Esityksellä ei muuteta tehtäväkohtaista lainsäädäntöä, toimivaltuudet ovat käytettävissä vain tehtäväkohtaisen lainsäädännön puitteissa.

- Voidaanko hyvinvointialueita velvoittaa sopimaan resurssien ja toimivallan käytöstä YTA-sopimuksessa?
- Kuinka pitkälle STM:n päätöksenteko voi mennä suhteessa hyvinvointialueiden itsehallintoon?
- Uudenmaan erillisratkaisu

Keskeiset kysymykset 2/2

- Perusoikeuksien turvaamisvelvollisuus ensisijaista suhteessa itsehallintoon
- Itsehallinto otettu huomioon ehdotuksissa
  - Toimivallan käytön lakiperustaisuus (lakitasoiset säännökset, YTA-sopimus)
  - Alueiden sitoutuminen aluevaltuustojen hyväksymissä yhteistyösopimuksissa
  - Toimivallan käytön rajaukset joko suoraan laissa tai alueiden keskenään sopimalla tavalla
  - Toimivallan käyttö vain olosuhteissa, kun hyvinvointialueen omat voimavarat eivät riitä
  - Ministeriön toimivalta lähtökohtaisesti niissä rajoissa, mitä voimassa olevat sote-järjestämislain 51 §:n 6 momentti ja pelastuslain 34 §:n 4 momentti mahdollistavat
  - Ministeriön toimivaltaa rajaa kansallisen valmiusryhmän valmistelu (alueiden edustus), ellei välitön päätöksenteko ole välttämätöntä

Arviointia

- Ehdotetut muutokset parantavat merkittävästi varautumisen sekä yhteisen valmiussuunnittelun edellytyksiä niin alueellisesti kuin kansallisesti.
- Ministeriön toimivallan käytössä yhteys kansalliseen valmiusryhmään
  - Alueiden osaaminen, alueiden sitouttaminen, toimeenpano alueilla
  - Ministeriön suora päätöksenteko vain kun välttämätöntä
- Olennaista, että riittäviä toimintamahdollisuuksia käytettävissä myös normaaliolojen häiriötilanteissa sekä alueellisesti että kansallisesti.
  - Edellyttää, että toimivaltuuksien käytön kynnys lievempi kuin ”välttämätön”
- Tehtäväkohtaisen lainsäädännön rajausten huomioonottaminen pykälään?

Sosiaali- ja
terveysministeriö